

ΠΑΡΟΔΟΣ

Το λυρικό μέρος της τραγωδίας αποτελείται από την **πάροδο και τα στάσιμα**, όλα άσματα του χορού που παρεμβάλλονται στα επεισόδια.
Πάροδος: **α.** η είσοδος του χορού στην ορχήστρα από τη δεξιά πάροδο με τη συνοδεία αυλητή. Ο χορός μπαίνει με μέτωπο 3 και βάθος 5 άτομα και χωρίζεται σε δυο **ημιχόρια** των επτά ατόμων, με ευδιάκριτη τη θέση του **Κορυφαίου. β.το πρώτο τραγούδι) που τραγουδά ο χορός όταν μπαίνει στην ορχήστρα.** Στην περίπτωση αυτή πάροδο αποτελεί **ο κομμός**, δηλαδή το θρηνητικό τραγούδι που τραγουδιέται από έναν ήρωα (εδώ την Ελένη) και το Χορό, γι’ αυτό και λέγεται **αμοιβαίο**. Ο κομμός προέρχεται από το ρήμα κόπτω (= χτυπώ), από τα χτυπήματα στο στήθος που συνήθως συνόδευαν το θρήνο. Ως προς τη **δομή** του **ο κομμός** αποτελείται από **στροφές** (εκτελούνται από το ένα **ημιχόριο**, που στρέφεται προς τα δεξιά), **αντιστροφές** (εκτελούνται από το άλλο ημιχόριο με ανάδρομη κίνηση) και **επωδό** (το κλείσιμο του άσματος, που εκτελείται από όλο το χορό χωρίς κίνηση ή από τον ήρωα). Με αυτόν τον τρόπο τα συναισθήματα περνούν από τον έναν στους πολλούς, εντείνονται.

Προωδός (εισαγωγή στο θρήνο) - Κομμός στ. 192-288	Διαλογική σκηνή στ. 289-371
ΟΨΙΣ: Η Ελένη, συγκλονισμένη από όσα είτε ο Τεύκρος, μόνη πλέον στη σκηνή, αρχίζει το θρήνο. Με την προωδό μάς προετοιμάζει για το μοιρολόι που θα ακολουθήσει. Στην α’ στροφή κλαίει, βογγά, υψώνει τα χέρια από απελπισία, γονατίζει και χτυπά το στήθος από πόνο. Στο άκουσμά της εμφανίζεται ο χορός: 15 γυναίκες ντυμένες με μαύρα, φτωχικά ρούχα και μαντήλες που μάλλον έφεραν κάποιο διακριτό γνώρισμα της ελληνικής τους καταγωγής (π.χ. μαϊάνδρος), εισέρχονται στην ορχήστρα αργά, σεμνά και τελετουργικά, με κινήσεις που εκφράζουν θρήνο, χωρίς να είναι υπερβολικές. Σκηνοθετικοί δείκτες: στ. 210-215(ο Χορός βρισκόταν κάπου κοντά εκτελώντας εργασίες στην υπηρεσία του Θεοκλύμενου) , 224-225(η Ελένη μας πληροφορεί ότι πρόκειται για Ελληνίδες σκλάβες) ΠΛΟΚΗ : Το πρώτο μέρος της παρόδου, δηλαδή ο κομμός, επαναλαμβάνει όσα ακούγονται στον Πρόλογο και από την άποψη αυτή δε θεωρείται απαραίτητος, γιατί επιβραδύνει την εξέλιξη. Όμως: α) η έντονη συναισθηματική φόρτιση που προκύπτει από το θρήνο και β) η συμμετοχή του Χορού στο θρήνο (αμοιβαίο), η οποία ανακυκλώνει το δράμα της ηρωίδας και τη φτάνει σε έσχατα σημεία πόνου προϊδεάζουν για όσα συνταρακτικά θα συμβούν αργότερα. Στην προωδό η Ελένη προετοιμάζει το θεατή ότι θα ξεσπάσει σε θρήνο για όσα άκουσε. Στην α’ στροφή αναφέρεται σε θεότητες που έχουν σχέση με το θάνατο και τον Κάτω Κόσμο, όπως οι Σειρήνες και η Περσεφόνη, η ιστορία της οποίας έχει πολλά κοινά σημεία με τα πάθη της Ελένης (απήχθην από τον Πλούτωνα και αναγκάστηκε να τον παντρευτεί, όπως ο Πάρης απήγαγε την (πλαστή) Ελένη και την οδήγησε στην Τροία). Καλεί τις Σειρήνες, γνωστές για τα θρήνους τους όταν έχασαν τη φίλη τους περσεφόνη να έρθουν και να μοιρολογήσουν τώρα για το Μενέλαο που χάθηκε. Στην α’ αντιστροφή ο Χορός μπαίνει απορημένος από το μοιρολόι, το οποίο παρομοιάζει με κραυγή Νύμφης (νεράιδας) που την καταδιώκει ερωτικά ο θεός Πάνας στα βουνά (η παρομοίωση βέβαια δεν είναι τυχαία, αφού και η Ελένη πιέζεται από το Θεοκλύμενο να τον παντρευτεί) και με τον τρόπο αυτό αφήνει το περιθώριο στην ηρωίδα να εξηγήσει να την αιτία του θρήνου. Στη β’ στροφή η προσφώνηση του Χορού από την Ελένη κάνει γνωστή την ταυτότητα των γυναικών αυτών στο θεατή: νεαρές Ελληνίδες που πιάστηκαν αιχμάλωτες μετά την κατάληψη ελληνικού πλοίου από βαρβάρους. Από το σημείο αυτό και μετά η Ελένη ξεσπά σε κλάματα, αναδιπλώνοντας λέξεις (ήρθε...ήρθε), όταν θυμάται τη μητέρα της, Λήδα, το Μενέλαο, τους δυο αδελφούς της που όλοι τους καμάρωναν για τις άριστες αθλητικές τους επιδόσεις στην	ΟΨΙΣ: Ο Χορός σταματά τώρα τις χορευτικές κινήσεις του κομμού και παραμένει ακίνητος. Σε ευδιάκριτη θέση η Κορυφαία του Χορού μαζί με την Ελένη συζητούν με δυνατή φωνή και έντονες κινήσεις των χεριών. Η Κορυφαία προσπαθεί να παρηγορήσει την Ελένη, που ακόμα κλαίει. Καθώς της προτείνει να αφήσει το άσυλο (μνήμα), η ερώτηση «πού θες να φτάσεις;» είναι μια κραυγή της Ελένης που φανερώνει έντονη αναστάτωση και αγωνία του ανθρώπου που κινδυνεύει να πέσει στα χέρια του Θεοκλύμενου. ΠΛΟΚΗ : Η Ελένη για άλλη μια φορά αναφέρεται στην κακή της μοίρα και τη μυθολογική εκδοχή της γέννησής της από ένα αβγό. Η αναφορά στην παράξενη γέννησή της για κάποιους έχει πολιτικές προεκτάσεις και συνδέεται με την παράξενη προσωπικότητα του Αλκιβιάδη, ο οποίος πρωτοστατούσε στην πολιτική ζωή της Αθήνας εκείνον τον καιρό. Παραπονείται για τα αίτια των συμφορών της (Ηρα – ομορφιά), για τις άδικες κατηγορίες εις βάρος της και για την αιχμαλωσία της από ένα βάρβαρο βασιλιά. Παράλληλα, νιώθει ενοχές για τους θανάτους τη δυστυχία που έχει προκαλέσει ακούσια, μη μπορώντας να αποδείξει την αθωότητά της, καταδικασμένη ζωντανή νεκρή για την πατρίδα της. Η υπόσχεση του Ερμή ότι θα γυρίσει ο Μενέλαος και θα την πάρει στη Σπάρτη δείχνει απραγματοποίητη. Μπροστά στο δίλημμα ενός ανεπιθύμητου γάμου και του θανάτου επιλέγει το δεύτερο (ηρωϊκή αντίληψη). Ο Χορός στο κρίσιμο αυτό σημείο κρατά την ψυχραιμία του. Το διαλογικό μέρος της Παρόδου σαφώς προωθεί την εξέλιξη της δράσης, αφού η Κορυφαία προτείνει στην Ελένη να αφήσει το μνήμα και το θρήνο της και να ρωτήσουν από κοινού τη μάντισσα Θεονόη για την αλήθεια των όσων είπε ο Τεύκρος. Η πρακτική ιδέα του Χορού θα μπορούσε να είναι της Ελένης, όμως φαίνεται ότι η σύγχυσή της είναι τέτοια που δεν μπορούσε να σκεφτεί τίποτα. Με εμφανή το δεσμό της ηρωίδα με το Χορό (« Ξέρω... καλές μου»), ο Χορός προσπαθεί να προλάβει μια ενδεχόμενη αυτοκτονία της Ελένης, ενώ απομακρύνεται από τη συναισθηματική φόρτιση του θρήνου και με τη λογική πια συμβουλεύει την Ελένη. Η απομάκρυνση της Ελένης και του Χορού από τη σκηνή εξυπηρετεί την εμφάνιση του Μενέλαου που για την ώρα δεν πρέπει να γίνει αντιληπτή από κανέναν. ΗΘΟΣ ΕΛΕΝΗΣ: απότομες συναισθηματικές μεταπτώσεις, πόνος, ενοχές για πράξεις που δεν έκανε, σύγχυση του νου, τάσεις αυτοκτονίας αποφορτίζονται λίγο με την πρόταση του Χορού, που μοιάζει σαν μια τελευταία πολύ αγνή ελπίδα ότι ίσως κάτι αλλάξει. ΗΘΟΣ ΧΟΡΟΥ: ευαίσθητος, ειλικρινής, συμπονά την Ελένη, τονίζει τη σημασία της τιμής και της αξιοπρέπειας. Ενδιαφέρεται πραγματικά για την Ελένη και με τη φωνή της λογικής την τραβά την τελευταία στιγμή από την ιδέα του θανάτου, κάτι που αποτελεί καίρια παρέμβαση

πυγμαχία (Πολυδεύκης) και στην ιππική (Κάστορας) και τώρα όλοι χάθηκαν εξαιτίας της. **Στη β' αντιστροφή** ο Χορός επαναλαμβάνει μια μια τις αναφορές του θρήνου της Ελένης, δείχνοντας ότι ταυτίζεται απόλυτα συναισθηματικά μαζί της και εντείνοντας το θρήνο της. Θεωρεί ότι η Μοίρα (Τύχη) δε στάθηκε ευνοϊκή για την ηρωίδα, ήδη από τη στιγμή που γεννήθηκε (από το Δία και τη Λήδα κι όχι από τον Τυνδάρεω, όπως είχε αναφέρει η Ελένη στον Πρόλογο).

Στην επωδό η Ελένη, κάνει λόγο για το καράβι που έφερε τον Πάρη στη Σπάρτη, ψάχνοντας έτσι την αρχή των συμφορών της με έναν ποιητικό -και όχι ορθολογιστικό- τρόπο, όπως ταιριάζει σε λυρικό άσμα. Καταλήγει πως για όλα φταίει η ομορφιά της, την οποία θεωρεί κατάρα για εκείνη, αλλά και για όλους τους Έλληνες και τους Τρώες. Όλα, όπως λέει, έγινα τελείως ξαφνικά, όταν ο Ερμής την άρπαξε –όπως ο Πλούτωνας την Περσεφόνη- και την πήγε στην Αίγυπτο, έρμαιο της μοίρας και των θεών, που με το όνομά της έσυρε στο θάνατο και την καταστροφή δυο ολόκληρους λαούς και χρόνια τώρα τιμωρείται για όσα **έγιναν για εκείνη χωρίς εκείνη**. (< στίχος από τραγούδι του Β. Παπακωνσταντίνου σε μουσική Γ. Ζουγανέλη: «...φοβάμαι όλ' αυτά που θα γίνουν για μένα, χωρίς εμένα...»)

ΗΘΟΣ ΕΛΕΝΗΣ: οδύνη, απόγνωση, θρήνος και βαθύς πόνος για την οικογένειά της που χάθηκε και μαζί με αυτήν οι ελπίδες της να ξαναβρεί μια μέρα όσα έχασε. Τύψεις και ενοχές τη βαραίνουν, παρόλο που δεν ευθύνεται για όσα έγιναν, παράπονο για την αδικία εις βάρος της. Το παρελθόν της είναι κατάμαυρο, το ίδιο σκοτεινό διαγράφεται και το μέλλον της. Μετέωρη αν άμεσα σε αυτά τα δυο η Ελένη, με ένα τεράστιο συναισθηματικό βάρος έτοιμο να τη διαλύσει.

ΗΘΟΣ ΧΟΡΟΥ: ευαίσθητες γυναίκες που έχουν **βασανιστεί**, που βιώνουν τον καημό της **ξενιτιάς** και τη **νοσταλγία της πατρίδας** (κοινά σημεία του Χορού με την Ελένη), συμπάσχουν με την Ελένη, της συμπαραστέκονται άμεσα, αυθόρμητα και της δίνουν κουράγιο. Με το τραγούδι τους καταδικάζουν την αδικία εις βάρος της Ελένης και τονίζουν την αξία της τιμής. Διακρίνονται για την ευγένεια του χαρακτήρα και την ανθρωπιά με την οποία τυλίζουν την Ελένη. Ο ποιητής επέλεξε ως Χορό Ελληνίδες γυναίκες όχι μόνο γιατί συμπάσχουν απόλυτα μαζί της- αλλά και γιατί, αν οι γυναίκες ήταν Αιγύπτιες, δύσκολα θα κρατούσαν μυστικό το σχέδιο απόδρασης της Ελένης και του Μενέλαου αργότερα

ΤΡΑΓΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΛΕΝΗΣ: η τραγικότητά της εντείνεται από:

- α) τη σύγκρουσή της με υπέρτερες δυνάμεις (Θεοί, Τύχη)
- β) τις ενοχές της για το θάνατο των συγγενών της και τον αφανισμό των Τρώων
- γ) τις ολέθριες συνέπειες του πολέμου σε νικητές και ηττημένους
- δ) την επιθυμία της να ξανακερδίσει τη χαμένη της ευτυχία, πράγμα αδύνατο

ΔΙΑΝΟΙΑ (ιδεολογικά στοιχεία)

- α) Ο τραγικός ήρωας δείχνει την τρωτή πλευρά του: αυτά που τον πονούν, που τον κάνουν να κλαίει και να λυγίζει μπροστά στους θεατές, να μοιράζεται με αυτούς συναισθήματα κι εκτονώνοντας την πίεση που βιώνει
- β) είναι

- γ) η μοιρασμένη λύπη είναι μισή λύπη, στ. 244-263

- δ) η μοίρα ελέγχει τις ζωές όλων των ανθρώπων, στ. 245

- ε) το νόστιμον ήμαρ (η γλυκιά μέρα της επιστροφής στην πατρίδα) είναι το όνειρο κάθε ξενιτεμένου Έλληνα, στ. 256

στην εξέλιξη της υπόθεσης και τη στάση της Ελένης απέναντι στα πράγματα.

ΤΡΑΓΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΛΕΝΗΣ: Η τραγικότητά της εντείνεται από τα εξής σημεία:

- α) η ομορφιά της από δώρο έγινε κατάρα για την ίδια και άλλους πολλούς
- β) ένας ολέθριος πόλεμος έγινε εξαιτίας του ειδώλου της, όμως τις συνέπειες υφίσταται εκείνη και οι δικοί της άνθρωποι

- γ) δεν μπορεί να αποδείξει την αλήθεια

ΔΙΑΝΟΙΑ (ιδεολογικά στοιχεία)

- α) η ζωή του ανθρώπου είναι γεμάτη συμφορές και ελάχιστη χαρά, στ. 289-290, θα πρέπει λοιπόν με σοφία να υπομένει καρτερικά και να ελπίζει

- β) η ομορφιά φέρνει δυστυχία, στ. 298-303

- γ) είναι οδυνηρό να κατηγορείσαι άδικα, στ. 306-309

- δ) οι Έλληνες είναι ανώτεροι στα ήθη από τους βαρβάρους (ξένους), στ. 310-311

- ε) στους βαρβάρους όλοι είναι δούλοι στον ένα και μοναδικό αφέντη, στ. 313

- στ) *Αμαρτίαι γονέων παιδεύουσι τέκνα*, στ. 320-1

- ζ) προτιμότερος ο ωραίος θάνατος από την άσχημη ζωή, στ. 338

- η) είναι εξευτελισμός για μια γυναίκα να παντρεύεται με το ζόρι κάποιον που δεν αγαπά, στ. 335-337

- θ) το φαίνεσθαι σε αντίθεση με το είναι, στ. 349

ΛΕΞΙΣ (εκφραστικά στοιχεία)

- α) ρητορικές ερωτήσεις: στ. 291, 332

- β) στιχομυθία: στ. 348-357

- γ) παρομοιώσεις: στ. 298

- δ) μεταφορές, στ. 315 (η άγκυρα που μου βάσταγε τις ελπίδες), στ. 323 (που συμφορές με ζώνουν), στ. 343 (έχω τόσο βαθιά στη δυστυχία βουλιάξει), στ. 352 (φόβος βαρύς κι ασήκωτος με ζώνει)

- ε) αντιθέσεις: στ. 302-3 (καλό...κακό), στ. 306-7 (χωρίς να φταίω με κακολογούν), στ. 312 (λεύτερη...σκλάβα), στ. 319 (άδικα...μα βαραίνει εμέ το κρίμα), στ. 324 (είμαι ζωντανή...νεκρή λογίμαι)

- στ) αναδίπλωση: στ. 410-11 (δυστυχίες πάνω στις δυστυχίες), στ. 412 (θρήνους πάνω στους θρήνους)

- ζ) εικόνες: στ. 314-316 (από τη ναυτική ζωή με μεταφορική έκφραση)

- η) ευχές-κατάρες: στ. 298-303

Ο ΘΕΑΤΗΣ: έχοντας μπει στο κλίμα του θρήνου, η αγωνία του κορυφώνεται πλέον από τις αντιδράσεις της Ελένης, που δείχνουν ότι θα θέσει τέρμα στη ζωή της. Μόνη σανίδα ελπίδας η φωνή του Χορού που αποφορτίζει προσωρινά την τεταμένη ατμόσφαιρα. Βλέποντας την Ελένη και το Χορό να απομακρύνονται πίσω από τις πόρτες του παλατιού, οι θεατές εύχονται να μπορούσαν κι εκείνοι να μπουν στο παλάτι και να είναι καλά τα νέα που θα ακούσουν από τη Θεονόη. Τι θα τους πει, άραγε; Τι εξελίξεις θα σηματοδοτήσει η προφητεία της;

στ) η ομορφιά πολλές φορές προκαλεί δυστυχία και συμφορές, στ. 271
ζ) μεγάλη αξία είχε για τους αρχαίους Έλληνες το όνομα και η τιμή κάποιου, στ. 257-9
ΛΕΞΙΣ (εκφραστικά στοιχεία)
α) επαναλήψεις: στ. 208 (πικρό, πικρό), στ. 226-7 (ήρθε..ήρθε)
β) ασύνδετο σχήμα: στ. 195, στ. 197-8
γ) ρητορικές ερωτήσεις: στ. 251-2
δ) παρομοιώσεις: στ. 217, στ. 218-223
ε) αντιθέσεις: στ. 273(η δολοπλόκα Κύπριδα) – στ. 277 (η Ήρα η σεβαστή)
στ) εικόνες: στ. 210-4, στ. 279-281
ζ) μεταφορές: στ. 193 (ασήκωτο πόνο), στ. 199 (ζυγιάζοντας θρήνους),
στ. 286-7 (τ' όνομά μου λερώνει η φήμη)
Ο ΘΕΑΤΗΣ: ο στόχος του ποιητή είναι να συμμετάσχει ο θεατής στο δράμα του τραγικού ήρωα, να γίνει κοινωνός του αδιεξόδου του, να συμπονέσει και να συμπορευθεί με τα συναισθήματα του ήρωα. Ο στόχος αυτός στο εν λόγω έργο είναι δύσκολος, αφού ο ποιητής καλείται να άρει (διαλύσει) την κακή εικόνα που σίγουρα όλοι οι θεατές είχαν για την Ελένη πριν μπουν στο θέατρο και να τους πείσει ότι εδώ βλέπουν την αληθινή Ελένη, μια άλλη, «καινή» Ελένη, που έρχεται σε πλήρη αντίθεση με εκείνη που ήξεραν. **Κι αν λοιπόν ο θεατής δεν πείστηκε με όσα είπε η Ελένη στον πρόλόγό της, κι αν ακόμα στέκεται σκεπτικός και δύσπιστος απέναντι στην ελκρίνεια και την αθωότητά της, με τον κομμό κάθε τέτοιος σκεπτικισμός και αμφιβολία εξαφανίζονται.** Τώρα ο θεατής ταράζεται από το θρήνο της ηρωίδας και του χορού, από τον απόλυτο πόνο της κι αρχίζει να νιώθει τον «έλεο και το φόβο» για τη ζωή της. Θα αντέξει η Ελένη όσα της συμβαίνουν ή θα λυγίσει στο βάρος τους;